

bezochten en bepaalde activiteiten verrichten, mogelijk veeteelt of misschien zelfs wel akkerbouw. Het onderzoek toont in ieder geval aan dat het gebied in deze periode weliswaar verlaten lijkt, maar nog wel degelijk door mensen bezocht werd.

In de Romeinse Tijd werd het gebied droger en nam de bewoning weer toe. Wie zijn deze mensen? Gaat het om een nieuwe groep bewoners? Als we de Romeinse geschiedschrijver Tacitus en andere klassieke bronnen mogen geloven wel. Deze hebben het over Cananefaten die zich in het gebied hebben gevestigd. Toch blijkt de komst van grote groepen nieuwkomers niet uit de archeologische onderzoeken in het gebied. Het aardewerk van de Romeinse Tijd verschilt erg van dat van de IJzertijd, maar de geleidelijke overgang van de oude aardewerktraditie naar de nieuwe is duidelijk te zien in de vondsten van diverse opgravingen. Dit pleit tegen de gedachte dat een nieuwe groep mensen zich hier vestigde. En ook de palen die opgegraven zijn op De Vergulde Hand lijken te wijzen op een continue bewoning van de regio.

Flenio

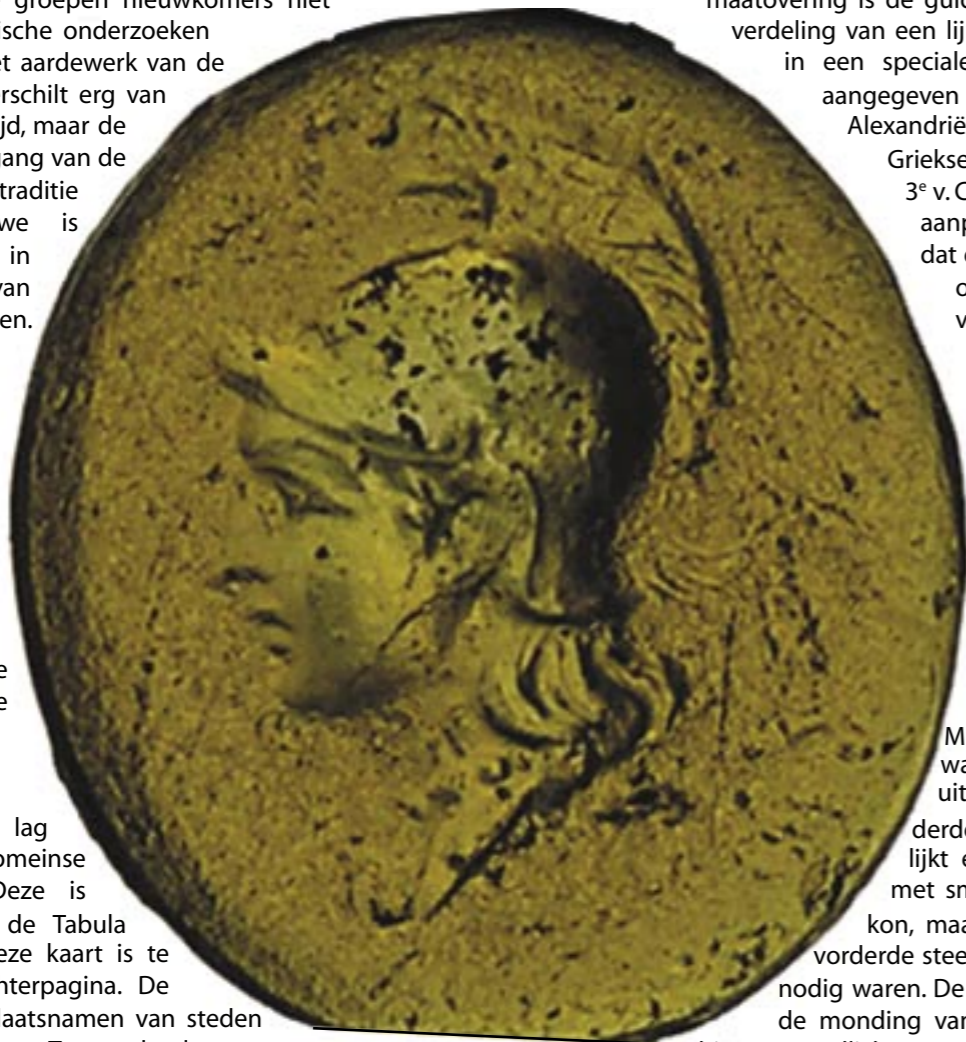
In Vlaardingen lag wellicht ook de Romeinse plaats Flenio. Deze is aangegeven op de Tabula Peutingeriana. Deze kaart is te zien op de rechterpagina. De kaart geeft de plaatsnamen van steden en van legerplaatsen. Tussen de plaatsen staan de afstanden in leugae, een Gallische lengtemaat. Een deel van deze plaatsen is al geïdentificeerd. Zo kennen we van de meeste forten langs de Rijn de ligging, bijvoorbeeld degene die in het westen hebben gelegen bij Katwijk, Valkenburg, en Leiden. Ten zuiden van de Rijn is op de kaart een tweede rivier te zien, de Patabus. Dit is de Oude Maas. Aan deze rivier ligt de stad of legerplaats Flenio. Eén van de mogelijke locaties waar de plaats gelegen kan hebben is Vlaardingen. Dit heeft precies de goede afstand tot de nabijgelegen stad Forum Hadriani.

Ontginningen in de Romeinse Tijd

Een ander interessant fenomeen op De Vergulde Hand is een serie smalle greppels. In het nabijgelegen gebied van Midden-Delfland zijn dergelijke greppels ook aangetroffen. Ze zijn hier soms over een traject van meer dan een kilometer te volgen. Op De Vergulde Hand konden de greppels niet van begin tot eind worden opgegraven, maar ook hier waren sommige greppels meer dan 100 m lang.

Onderzoeker Heleen van Londen van de Universiteit van Amsterdam toonde aan dat de greppels van Midden-Delfland volgens een vaste maatvoering zijn aangelegd. Deze maatvoering is de gulden snede. Dit is de verdeling van een lijnstuk in twee delen in een speciale verhouding zoals aangegeven door Euclides van Alexandrië. Euclides was een Griekse wiskundige uit de 3^e v. Chr. Deze doordachte aanpak doet vermoeden dat een overkoepelende organisatie de aanzet voor de ontginning gaf. Misschien werd dit wel ingegeven door de Romeinse overheid. De greppels van De Vergulde Hand zijn met de C14-methode gedateerd in het begin van de tweede eeuw na Chr. De greppels van Midden-Delfland zijn wat breder, en dateren uit de tweede en derde eeuw na Chr. Het lijkt erop dat men eerst met kleinere greppels toe kon, maar naarmate de tijd vorderde steeds bredere greppels nodig waren. De ontginningen langs de monding van de Maas behoren hiermee wellicht tot de vroegste in de Romeinse Tijd.

Afbeelding in tekst: deze gem is op De Vergulde Hand gevonden. Het voorwerpje was vermoedelijk gevat in een ring, en dateerde rond het jaar 0. Gemmen worden met name bij Romeinse legerplaatsen gevonden. Het is één van de vroegste Romeinse voorwerpen in de regio.

De dansmuggen: het landschap in de Romeinse Tijd

De Vergulde Hand is een verhaal van wonen in het vochtige grensgebied tussen land en water, van natte periodes en iets drogere tijden, getijdenwerking en van veen- en kleibodems. De mens wist goed om te gaan met dit dynamische landschap van het kust- en deltagebied. In één van de vorige uitgaven hebben we aandacht besteed aan onderzoeken naar de milieuomstandigheden. De dansmuggen, of Chironomidae vertellen ons iets over dit milieu. Aan de hand van de aangetroffen soorten, kan een specialist aangeven welke type water in het gebied aanwezig was.

Onderzoeker Alexander Klink heeft vier monsters onderzocht en werkt nog aan twee andere. Tot dusver is één uit de Romeinse Tijd onderzocht en deze kwam uit de vulling van een greppel. Het monster is geflotteerd en gezeefd. Daarna heeft Alexander de resten bekeken onder een microscoop. In het totaal determineerde hij meer dan duizend individuen.

Het grootste deel van de soorten wijst op de aanwezigheid van zwak brak water. Slechts een klein deel van de muggen leefde bij zoet stilstaand water. Een groter deel van de onderzochte muggen leefde in zoet stromend water van grote rivieren of kleinere beken. Bijvoorbeeld de zogenaamde *Hydrobaenus lugubris*. De larven van deze soort leven langs de rivier. De eitjes worden afgezet in februari of maart. Deze ontwikkelen zich in het voorjaar tot larven, totdat de oevers droogvallen. De ontwikkeling gaat door, totdat de larven in de winter verpoppen, als de waterstand hoog is.

Het onderzoek maakt een reconstructie van belangrijke kenmerken van het landschap in de Romeinse Tijd mogelijk. De diversiteit van de dansmuggen, met soorten die een

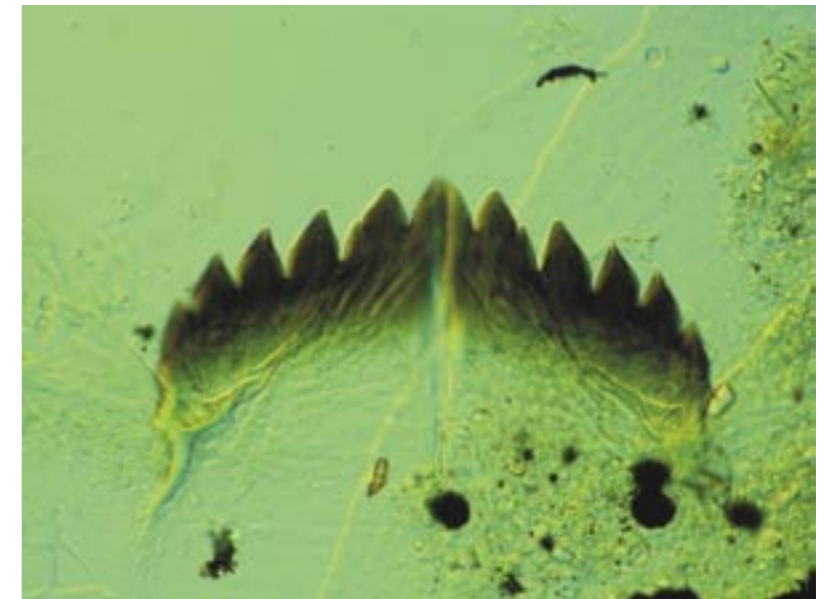

Foto van het gebit van de *Halocladus stagnorum*, een larve die leeft in brak water.

voorkeur hebben voor zwak brak water, zoet stilstaand water of zoet stromend water, wijst op een overwegend zoete delta, waarin de waterhuishouding werd gevoerd met het zoete water uit rivieren als de Maas. De zee liet zich echter ook regelmatig gelden. De werking van het tij, die in een deltagebied altijd merkbaar zal zijn geweest, maar ook springvloed zorgde er voor dat de Vergulde Hand af en toe met zout water uit zee overstroemde. Kortom het is aannemelijk dat de greppels in de Romeinse Tijd een belangrijke rol vervulden, want regelmatig moest overtollig water uit de rivieren en soms zelfs uit zee worden afgevoerd.

Flenio op de Tabula Peutingeriana

Hieronder is een deel van de zogenaamde Peutinger kaart, of de Tabula Peutingeriana, te zien. De Peutinger kaart is een kopie van een Romeinse wegenkaart uit de 3^e tot 4^e eeuw. De kaart is niet geografisch correct, maar geeft een overzicht van plaatsen, wegen en afstanden voor de Romeinse reiziger, vergelijkbaar met een spoorwegkaart.

Links, aan de Noordzee, is 'Lugduno' te zien, het Romeinse Katwijk. Als we de onderste weg volgen komen we bij 'Foro Adriani' uit, beter bekend als Forum Hadriani dat in het huidige Voorburg ligt. Het vervolg van deze weg leidt naar het Romeinse 'Flenio'. Het is nog niet duidelijk of dit een stad of legerplaats betreft en waar Flenio precies gelegen heeft. Misschien in de buurt van Vlaardingen?

